

Projekti
“Millist haridust ja rehabilitatsiooni me oma erivajadustega lastele tahame II”
raames läbiviidud küsitluse
KOKKUVÕTE

Jõgeva maakond

Jõgevamaal küsitleti jätkuprojekti raames aprilli- ja maikuus 2005.a. **50 erivajadustega lastega peret**. Oluline oli teada saada nende arvamus tegelikust olukorrast, aga samuti nimetada ja kirjeldada neid vajadusi ja ootusi, millega on silmitsi erivajadustega lastega pered, kus nemad lahendust näevad ja millist abi nad riigitasandilt, kohalikult omavalitsuseselt, haridus- ja meditsiinitasandilt ning ka nn kolmandalt sektorilt ootavad.

Välitööde käigus küsitleti 1/3 peresid küsitlaja poolt, umbes 2/3 ankeete anti kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate kaudu otse erivajadustega lastega peredesse ja pered täitsid küsimustiku iseseisvalt. Tagasisidena nii respondentide kui ka küsitlaja poolt hinnati ankeedi küsimustikku, aga eriti liigendamata ülesehitust raskesti jälgitavaks ja täidetavaks. Viimast näitab ka sage vastamata küsimuste või küsimuste osade arv vastajate kaupa.

Ankeet oli jagatud kolmeks: **perekond** (mis oli ka kõige selgem osa), **haridus** (kus küsimused 19, 20, 21, 22, 23 kui kontekstist väljarebitud ei töötanud, need nõ “oleks-võimalused” andsid lihtsalt ilusa jah-pildi, mida eelnevad reaalsust kirjeldavad hinnangud, vastused ja kommentaarid kuidagi ei toeta) ja **andmed rehabilitatsiooniteenuste kohta** (kus rehabilitatsiooniteenuste küsimustelt hüpati rahaliste küsimuste juurde (27), siis ilma eelneva liigenduseta info-teemale (29,30,31,)), siis ilma üleminekuta tagasi materiaalse poole juurde (33,34). Alles küsimus 35 jõuab tagasi lapse juurde ja küsib, millist teenust või rahalist toetust teenuse ostmiseks laps on saanud).

Perekond: Vastanud peredest enamus olid 4-liikmelised (14), 3-liikmelised (12) ja 5-liikmelised (12). 38% peredest kasvatas kahte last, 26% ühte ja 26% kolme last, 10% nelja ja enam last. Erivajadustega lapsi oli 45-s vastanud peres üks, 4-s peres kaks, 1-s peres kolm. Erivajadustega lapsed olid 3-17-aastased, keskmine vanus 10 aastat. 60% vastanuist elas maal, teised linnas. Et tubade arvu küsiti ainult korteris elamise korral (mitte oma majas), siis teavet elamiskitsikuse kohta me ei saanud. 32% vastanuist arvas, et nende elamistingimused pigem vastavad ja 26%, et täielikult vastavad erivajadusega lapse vajadustele. 47-s peres oli kodune keel eesti, 2-s vene ja 1-s peres eesti-vene keel.

Küsiti pere sissetulekut pereliikme kohta. Nii tundliku teema jaoks, kus rahal on eluliselt esmane tähtsus, oli etteantud kolmas vahemik liiga suur: 50% vastanuist märkis, et nad saavad kuus 1000 – 3000 krooni pereliikme kohta. Küsisime, aga tegelikkuses teada ei saanud, sest antud respondentide jaoks on näiteks 1050 ja juba 2050 pereliikme kohta ka kvalitatiivselt (teenus, kaup) väga erinevad suurused. 16 peret sai 500 – 1000 krooni, 8 peret kuni 500 krooni ja 1 pere 3000 – 5000 krooni pereliikme kohta. Sobimatult suurt vahemikku toetab järgmise küsimuse koondvastus:

- 70% ankeedile vastanud peredest ei tule või pigem ei tule materiaalselt toime!
- 88% ei pea oma sissetulekuid piisavaks
- 76% ei pea saadavaid toetusi piisavaks

Haridus: Alustuseks küsimused kodu kohta. Erivajadustega lapsega tegeleb 92% vastanute puhul ema, harva vanavanemad, mitte kunagi ei tegele antud vastajate puhul erivajadustega lapsega palgatud hooldaja. Tegelejate või mittetegelejate nimekirja mahtusid veel isa, õed-vennad, naaber, tädi.

80% vastanutest leidis, et selleks, et arendada erivajadustega last vaimselt ja füüsiliselt, peaks olema üks vanem kodune, sest siis on rohkem aega lapse jaoks, saab last arendada, temaga tegeleda, laps on kaitstud, on tagatud pidev järelevalve ja abi ning 6 peret arvas, et ainult vanem suudab kõige paremini oma lapsega toime tulla ja ta eluks ette valmistada. Vähesed vastuhääled leidsid, et erivajadustega laps vajab lisaks vanemale spetsialistide abi, haridust ja huviringe, rehabilitatsiooni, samuti pole enamasti vanematel rahaliselt võimalikki lapsega koju jääda. Lapsed käisid või käivad tavalasteaias (14 vastanut), põhikooli tavaklassis (15) mitte seetõttu, et vanemad ei tahaks neid erikooli panna, vaid lihtsalt pole, kuhu panna. Erivajadustega laste põhikoolis käib 14 pere laps. Koduõppel oma pereliikmete õpetada on vastanutest 6 last, 3 last on koduõppel kvalifitseeritud õpetajajaga.

Et erinevad küsimustikud on näidanud, kuidas respondentidele käib üle jõu eituse-eituse-küsimustele vastamine, siis sama on juhtunud küsimusega “sobiva õppeasutuse leidmisega lapsele ei olnud mingeid probleeme” vastustega “ei ole üldse nõus”, “pigem ei ole nõus” jne. Vastuste analüüs näitab kuldset keskmist. Selgust toob probleemide vabas vormis kirjeldamine. Nii lasteaia kui põhikooli puhul tulid esile samad probleemid: kaugel, kallid – omavalitsus ei maksa lapse eest, puuduvad spetsialistid – nii kasvatajatel kui õpetajatel koolis puudub eriettevalmistus suhtlemiseks erivajadustega lapsega, klassid liiga suured – ei arvestata lapse taseme ja vajadustega, erivajadustega laps vajab eriti kedagi “oma”, kas vanemat või tugisikut, ta ei saa üksi võõras kohas hakkama, kõige suurem infopuudus on erivajadustega laste haridusalastes küsimustes. Kommentaarid puudusid gümnaasiumi kohta, mis näitab, et erivajadustega laste vanemad suhtuvad väga tõsiselt lasteaia ja põhikooli valikusse, mis võib oluliselt muuta ja parandada erivajadustega lapse võimalusi elus ise hakkama saada. Nii nägemis-, vaimu- kui liitpuude korral peetakse lapsele vajalikuks erilasteaias ja erivajadustega laste koolis käimist. Liikumispuudega, käitumishäiretega ja krooniliste haigustega lapsed peaksid saama käia tavalasteaias ja –koolis. Vanemad on väga selle poolt, et erivajadustega laps peaks käima lasteasutuses, sest nii omandab laps toimetulekuoskused eluks; õpib suhtlema, teistega arvestama, koostööd tegama ja ka ennast kehtestama, lisaks loob laps nii vajalikke isiklikke suhteid, leiab sõpru. Ehkki ideaalis näeks vanemad oma erivajadustega last hästi hakkama saamas ka tavaharidusasutuses, vastab enamus jaatavalt, et erivajadustega lastel on parem õppida spetsiaalselt neile mõeldud õppeasutustes.

Keskmiselt 70% vastanutest arvab, et tänases Eestis ei ole erivajadustega inimestel teistega võrdsetel alustel võimalik jätkata oma haridusteed kutseõppes või kõrgkoolis, valida enda võimetele ja oskustele vastavat huvialaringi või täiendkoolitust, ka osalemine ühiskondlikus tegevuses on piiratud. Kõik vastajad on täiesti nõus, et erivajadustega noortele võrdsete võimaluste tagamiseks hariduse omandamisel nende huve ja võimeid arvestades on vaja kõikide haridustasemete õpetajaid erivajaduste alaselts koolitada, sisustada õppeasutused nii, et oleks tagatud ligipääsetavus kõigile, rahastada riigi poolt tugisikute koolitust ja anda välja täiendavaid õppematerjale, aga tagada ka koolidele rahalised vahendid nende õppematerjalide muretsemiseks. Samuti on vajalikud üleminekuprogrammid põhikoolist gümnaasiumi, gümnaasiumist kutsekooli, kutsekoolist tööle ja rahaline toetus õppuritele.

Andmed rehabilitatsiooniteenuste kohta: Piirkonnas, kus küsitletud erivajadustega laste pered elavad, ei ole kättesaadav psühhoteraapia, eriarsti konsultatsioonid, haridusalane nõustamine, psühholoogiline nõustamine ja ka taastusravi. Kasutada on võimalik puuetega inimeste ühenduste poolset nõustamist ja perearstiabi. Kust siis vajadusel abi saadakse? Kõige enam on nimetatud Tartu Ülikooli Kliinikumi ja Tartu erialaarste, siis Puuetega Inimeste Koda ja selle allühinguid, perearsti, infot on ka internetist otsitud. Korduma jääb hinnang, et kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate poole küll pöörduakse, ent abi sealt ei saada (“sotsiaaltöötajad ei aita”). Kõige vähem oskavad kohalikud omavalitsused haridusalast nõu anda. Pere erivajadustega laps on kõige enam saanud perearstilt ja eriarstidelt abi, ka logopeedi abi. Vastanud perede lastest 76% pole saanud taastusravi, 66% psühholoogilist nõustamist. Vastajad avavad meie koolide katmata tahu, sest 50% lastest pole saanud õpiabi, 62% kooli psühholoogi abi ja 44% kooli logopeedi abi.

46 vastanud peret saavad raha oma erivajadustega lapse jaoks ainult oma pere sissetulekutest ja ka riiklikest toetustest. Kohalik omavalitsus on aidanud rahaliselt üheksat peret ja pole kunagi aidanud 32 peret. Mitte kunagi pole pered abi saanud sponsoritelt, ainult kolme vastanud peret on aidanud vanemate töökoht. Huvialaringid, sobivad sportimisvõimalused ja suvelaagrid ei ole küsitletud peredele taskukohased, ainult kaks peret on nõus, et tänases Eestis on erivajadustega lastele sobivaid huvialaringe, üks vastaja nõus, et on sportimisvõimalusi, üks vastaja arvab, et huvialakoolide õpetajad tulevad toime erivajadustega lastega ja kaks teab, et Eestis on suvelaagreid, kuhu üldse võetakse erivajadustega last. Samas on 36% vastanutest teadlikud lapse arendamise ja toetuse võimalustest Eestis, elukohajärgselt ei peeta seda võimalikuks. Info saadakse peamiselt puuetega inimeste ühendustest (64%), TV-st ja raadiost (40%) ja ajalehtedest (36%). 41 vastajat ei ole saanud infot kohaliku omavalitsuse haridusnõunikult, 34 sotsiaalosakonnast. Taas kordub lasteaia ja kooliga seotud nn tühi maa: 36 vastajat ei ole kooli (lasteaia) juhilt infot saanud, 38 –arstilt, 39 –psühholoogilt, 38 –logopeedilt. Tekib järeldus, et selliste ametialade esindajad enam koolis ei tööta või ei oska nad aru saada ja aidata erivajadustega laste peresid või ei julge (oska) pered nende poole oma murede ja vajadustega pöörduda. Kõigepealt pöörduakse ikka oma valla/linna sotsiaaltöötaja poole (jälle kordub hinnang “kuid abi ei saa”), siis perearsti, erialaarsti poole ja puuetega inimeste ühenduste poole.

Perede hinnagul vajavad nad eelkõige materiaalselt abi, et osta rehabilitatsiooniteenuseks, abivahendite soetamiseks, toimetulekuks, ravimite ostmiseks, lapse huvihariduseks, elamispinna kohandamiseks, transpordiks, sotsiaalnõustamiseks. Need on esmased vajadused, alles siis palkaksid pered koduõpetaja, hooldaja, isikliku abistaja. Teenusena on 26 pere erivajadusega laps saanud eriarstiabi, 18 rehabiliteerimist rehabilitatsiooniasutuses, keskmiselt 15 peret on teenusena saanud taastusravi, sotsiaal- ja psühholoogilist nõustamist. Rahalist toetust on 26 pere erivajadusega laps saanud ravimite ostmiseks, 15 erivahendite soetamiseks, 14 transpordiks, mõned pered on ka teiste teenuste ostmisel rahalise toetuse saanud. Enamus peredest soovib oma lapse jaoks vajalikke teenuseid saada mitterahaliselt. Alati või pigem raha soovitakse ravimite, erivahendite, transpordi ja elukoha kohandamise jaoks. Pered vajavad väga hoolekandeteenuseid, aga ei saa neid kasutada, sest nende elukohas neid ei osutata (33 vastajat), teenusega kaasnevad perepoolsed suured lisakulutused (22), asjaajamine on liiga keeruline (24) ja info puudub või ei oska seda kusagilt hankida (19).

Kokkuvõtlikult:

- hoolekandevalased teenused ja ka info nende taotlemisest ja kättesaadavusest jõuab halvasti erivajadustega lastega peredeni
- üld- ja huvihariduse võimalustest on pered väga vähe teadlikud, side kooli erinevate töötajatega peaaegu puudub, õpetajad ei ole eriharitud, et vastavalt erivajadustega laste vajadustele ja võimetele õpetada
- perede rahaline toimetulek sõltub peamiselt pere enda sissetulekust, Jõgevamaal suur tööpuudus ja madalaim keskmine palk, sellest tulenevalt ei suuda erivajadustega laste vanemad oma laste esmaseid haridus-, ravi- ja rehabilitatsioonivajadusi rahuldada
- pered tunnevad end kaitsetuna üldises infopuuduses, asjaajamise oskamatuses, ei olda teadlikud enda õigustest ja seaduslikult ettenähtust
- tugisüsteemid vajavad väljaarendamist, erivajadustega laste pered peavad saama hoolekande- ja haridusalast tuge nii tervikuna pere kui erivajadusega lapse toimetulekuks

Koostas:
Liivi Aas

30.05.2005.a.